

Tradiții milenare mai mult sau mai puțin senzuale: rugul funerar pe care era sacrificată nevasta favorită din haremul dacic și licitația prin care se adjudecau celelalte văduve

Chiar dacă istoriografia oficială din anumite epoci și în special cea din perioada comunistă (când protocronismul era în floare) trecea cu vederea asemenea detalii „rușinoase“, dacii bogați nu făceau deloc economie în materie de delicii conjugale, așa că își luau până la 30 de neveste și își înjghebau mici haremuri! Nu era o chestiune de moralitate păgână ci una care ținea de confirmarea unui statut social privilegiat, o mică demonstrație de forță și virilitate care se adăuga renumelui de mare bărbat și, implicit, mare luptător al „proprietarului“, care astfel se legitima cu asupra de măsură în fața poporului și își consolida poziția în ierarhia oficială a statului dac.

Soțiile astfel cumpărate deveneau veritabile sclave în gospodăriile extinse ale acestor tarabostes poligami. Un rol special îi era rezervat soției favorite: cea mai iubită dintre neveste era, de regulă, sacrificată ritualic la moartea bărbatului și trupul ei așezat pe rugul funerar alături de cel al soțului decedat. După care, pentru celelalte neveste, rămase oarecum în voia sorții, prietenii decedatului organizau, chiar lângă locul incinerării solemne, o licitație în toată regula. Deși, ca în multe alte societăți arhaice, atitudinea bărbaților daci față de femei pare una misogin-sclavagistă, a existat – ceva mai rar, ce-i drept! – și reversul situației: luptând pentru litoralul Pontului Euxin, după o bătălie pierdută cu tribul germanic al bastarnilor, în secolul II î.Hr., regele dac Oroles – cunoscut

și ca Rubobostes și considerat unul dintre importanții predecesori ai lui Burebista – și-a pedepsit luptătorii interzicându-le să se bucure de felația conjugală obișnuită și, în schimb, obligându-i să le facă ei câte o cunilincție pe cinste tuturor nevestelor din haremurile lor! De asemenea, i-a pus să doarmă la picioarele soțiilor lor și să facă munca pe care ele obișnuiau să o presteze în mod obișnuit în spațiul domestic. Istoricul Gnaeus Pompeius Trogus spune că, totuși, această poruncă umilitoare pentru niște redevabili războinici, dată de regele lor dac, a fost anulată în momentul în care bastarnii au fost înfrânți și rușinea înfrângerii a fost ștersă.

Despre obiceiurile conjugale și tradițiile în materie de căsătorie ale celor mai viteji și mai drepti dintre traci se spun multe lucruri interesante în izvoarele istorice datând din Antichitate, tema haremului de care se putea bucura, la propriu, un nobil dac fiind reluată în mai multe surse credibile. Historia.ro a realizat o sinteză fascinantă a problemei, care confirmă această aserțiune. Poligamia traco-geto-dacilor rămâne, totuși, o temă puțin comentată de istoricii români contemporani, bântuiți de o inexplicabilă pudoare academică. Subiectul a fost evocat, însă, în mai multe izvoare scrise care au pus în evidență cunoștințele istoricilor antichi despre spațiul tragic.

Prima informație consistentă este oferită de Herodot (secolul V î.Hr.). În fragmentul care descrie obiceiurile tracilor citim: „...fiecare ține în căsătorie mai multe femei... nevestele și le păzesc cu strășnicie...” (*Istoriile*, V, 5-8).

Cunoscător direct al tracilor din zona Mării Negre, Heraclid din Pont (secolul IV î.Hr.) scria despre aceștia: „Fiecare se căsătorește cu trei și patru femei. Sunt unii care au treizeci de soții” (apud Zoe Petre, *Practica nemuririi: o lectură critică a izvoarelor grecești referitoare la geți*, Iași, 2005).

Menandru (secolul IV î.Hr.), cunoscut autor de comedii, citat de Strabon (secolul II d.Hr.), evocă explicit poligamia tracilor: „Iată ce spune despre ei Menandru, desigur fără a plăsmui ceva, ci respectând realitatea istorică: «Așa suntem noi, tracii toți, și mai ales geții – mă mândresc că

mă trag din neamul acestora din urmă – nu suntem din cale afară de cumpătați... Nici unul dintre noi nu ia o singură femeie, ci zece, unsprezece sau douăsprezece, iar unii chiar mai multe. Când se întâmplă să moară cineva care n-a avut decât patru sau cinci neveste, cei din partea locului spun despre el: bietul de el n-a fost însurat, n-a cunoscut iubirea»“ (*Geografia*, VII, 3, 4).

Cum se căsătoreau traco-geto-dacii? Herodot scria că „...nevestele... și le cumpără cu bani grei de la părinți“ (*Istoriei*, V, 8), iar Xenofon (secolul V-IV î.Hr.) pomenea și el despre cumpărarea fetelor „...după legea tracă...“ (*Anabasis*, VII, 2, 38).

Mai multe informații despre procedura căsătoriei ne parvin de la Pomponius Mela (secolul I d.Hr.): „... fetele de măritat nu sunt date bărbaților de către părinți, ci în mod public sunt cumpărate spre a fi luate în căsătorie sau vândute (cu zestre). Evaluarea se face într-un fel sau altul, după cât sunt de frumoase și de cinstite. Cele cinstite și frumoase au un preț mai bun. Pentru celelalte se caută cu bani cineva care să le ia de soție“. (*Descrierea Pământului*, II, 21). Același autor confirma poligamia tracilor atunci când, probabil, inspirându-se din Herodot și alți scriitori mai vechi, descria o parte a ceremoniei funerare: „Nici femeile nu au o fire mai slabă. Ele doresc din cale afară de mult să fie omorâte deasupra cadavrelor bărbaților morți și să fie îngropate împreună. Deoarece un bărbat are mai multe soții, pentru a dobândi această cinste, ele dau o mare luptă în fața celor care trebuie să hotărască aceasta. Ea se acordă aceleia care are moravurile și conduita cele mai bune, iar cea care învinge la această întrecere este în culmea bucuriei. Celelalte jelesc cu glas tare și își arată deznădejdea prin plânsete foarte puternice. Iar cei care vor să le liniștească aduc lângă rug arme și daruri, spunând că sunt gata să trateze sau să se lupte cu sufletul celui mort spre a ști dacă acela permite căsătoria. Dacă nu se dă o luptă și nu are loc o plată... le așteaptă pe femei peștorii“ (II, 18-20).

Solinus (secolul III d.Hr.), prezintă asemănător ceremonialul căsătoriei: „Femeile de măritat se duc la bărbați nu după hotărârea părinților,

ci acelea care se disting prin frumusețe cer să fie vândute la mezat și după ce li se îngăduie să se stabilească valoarea lor, se căsătoresc nu după obiceiuri, ci după prețurile oferite; iar cele năpăstuite din pricina urâțeniei lor își cumpără cu zestrea lor bărbații cu care se mărită” (*Culegere de fapte memorabile*, 10, 4).

Citindu-i pe autorii antici, constatăm că existau două variante de căsătorie, iar aceea care se făcea „după obiceiuri” se aplica în cazul femeilor care „năpăstuite din pricina urâțeniei lor” își cumpărau soțul. Tot niște cutume certe par a fi și tratativele, lupta sau peșitul văduvelor chiar lângă rugul soțului decedat. A doua variantă este un fel de licitație la cererea femeii: „...acelea care se disting prin frumusețe cer să fie vândute la mezat...”. Cine organiza această licitație, adevărat concurs de frumusețe în Antichitate? Cine alcătua juriul îndreptățit să „...stabilească valoarea lor”? Dacă pentru femeile „năpăstuite” zestrea era preluată de soț, cine încasa plata pentru „frumoase”? Părintele sau chiar femeia? Cât de mare putea fi valoarea licitată este, iarăși, greu de stabilit. Să fi fost un privilegiu al aristocraților? Exista o ierarhie a nevestelor în frunte cu aceea care „...are moravurile și conduita cele mai bune”? O dată cumpărată, femeia putea fi revândută de soț? Iată întrebări la care nu s-au găsit răspunsuri convingătoare în izvoarele scrise. Nu se știe nici dacă exista o vârstă când bărbatul și femeia dobândeau dreptul de a se căsători, și nici care era gradul de rudenie stabilit ca barieră a raporturilor maritale.

Printre traci existau și celibatari, asemănători pustnicilor sau monahilor de mai târziu – „cei ce se abțin de la plăcerile lumești”. O spune cât se poate de clar Strabon atunci când îl citează pe unul dintre cei mai buni cunoscători ai spațiului tracic, Poseidonios (sec II-I î.Hr.): „...unii traci își petrec viața fără să aibă legături cu femei, numindu-i «ctiști»; ei sunt onorați și socotiți sacri, așadar feriți de orice primejdie... duc o viață sărăcăcioasă” (Strabon, *Geografia*, VII, 3, 3).

Un motiv pentru care dacii se căsătoreau este fascinația obiceiului în sine. Alt argument de luat în seamă ar putea fi că bărbatul vedea în

căsătorie un mijloc onorabil de a-și spori averea prin zestrea nevestelor! Nu știm „dacă erau obligați să se căsătorească pentru supraviețuirea comunității, pentru a duce neamul mai departe, mai degrabă nu, dacă luăm în considerare că la traci castitatea nu era o virtute, așadar se puteau naște copii și în afara căsătoriei“.

Interesante sunt precizările lui Heraclid din Pont: „Ei le folosesc ca pe niște slujnice. Căsătoriile sunt și pentru împreunare și ei se împreunează cu fiecare din timp în timp; dar nevestele spală și rufe și îi slujesc“ (apud Zoe Petre, *loc.cit.*).

Căsătoria era un act privat, nescris, asemănător logodnei de astăzi, pe care nicio putere publică nu era chemată să îl sancționeze. Este posibil să fi existat și câteva gesturi simbolice care impuneau o anumită formalitate căsătoriei.

Societatea traco-geto-dacică era una de tip patriarhal, chiar una apăsat falocratică, în care bărbatul era stăpânul femeii. El avea dreptul de a ține în casă un număr de femei în funcție de posibilitățile sale economice, dar și după pofța inimii! Solinius scria că la traci „...bărbații se fălesc cu numărul femeilor și socotesc lucru de cinste să aibă mai multe soții.“ (*Culegere de fapte memorabile*, 10, 1).

Este posibil să fi existat chiar un cult al soțului, așa cum pare a indica ritul funerar la traci? Herodot îl descria astfel: „Când unul din ei a murit, să iscă între femeile mortului mari neînțelegeri, iar prietenii își dau osteneala și arată o nespusă râvnă ca să afle pe care dintre neveste a iubit-o mai mult cel decedat. Femeia socotită vrednică să primească cinstirea, este lăudată de bărbați și femei, apoi e înjunghiată de ruda ei cea mai apropiată. Și după aceea trupul acesteia este înmormântat împreună cu cel al bărbatului ei. Celelalte femei socot o mare nenorocire aceasta, căci li se aduce astfel o foarte mare ocară.“ (V, 5). Atât textul lui Herodot, cât și cel al lui Pomponius Mela, citat mai înainte, scot în evidență dorința femeilor de a se sacrifica pentru soț. Herodot preciza că era aleasă femeia pe care decedatul „a iubit-o mai mult“, în timp ce la Pomponius Mela prevalau „moravurile și conduita cele mai bune“. În primul caz,

hotărârea era luată de „prieteni” decedatului, în celălalt femeile „dau o mare luptă în fața celor care trebuie să hotărască”, probabil un juriu din care nu știm cine și câți făceau parte.

Au fost amintite anterior relatările lui Strabon despre tracii care „își duceau viața fără să aibă legături cu femei”, motiv pentru care erau „ono-rați și socotiți sacri”. Comentându-l pe Poseidonios și citând referirile lui Menandru la poligamia tracilor, Strabon conchide: „Nu este lucru firesc – prin urmare – ca oamenii ce socot nefericită viața fără multe femei să creadă în același timp că ar fi un om destoinic și drept acela căruia îi lipsesc femeile. Socotindu-i *theosebeis* (adoratori ai zeilor) și *kapnobatai* («călători prin fum») pe cei fără femei, geții s-ar ridica împotriva părerii obștești” (VII, 3, 4). Expresia *călători prin fum* se referă la vechea practică a obținerii extazului prin inhalarea fumului de cânepă.

De la Herodot aflăm că tracii nu puneau preț pe virginitate: „...pe fete nu le păzesc, ci le dau voie să aibă legături trupești cu bărbații care le plac”, dar după căsătorie „...își păzesc însă nevestele cu strășnicie” (V, 6).

Să-l recitim și pe Heraclid din Pont: „La moartea bărbatului, femeile sunt moștenite, întocmai ca și celelalte lucruri” (apud Zoe Petre, *loc.cit.*).

În același secol IV î.Hr., Platon scria că tracii „...pun femeile să lucreze pământul, să pască vacile și oile și să slujească fără a se deosebi întru nimic de sclavi” (*Legile*, VII, 805).

Cunoscător direct al realităților de la țărmul Mării Negre, Ovidiu (secolul I î.Hr.-I d.Hr) scria despre femeile geților: „...ele știu să rabde de foame și de sete” (*Pontica*, I, 2, 87), sau că „...pisează darurile zeiței Ceres și pe vârful capului duc ulcioare grele de apă” (*Pontica*, II, 8, 10-12).

Povestind despre obiceiurile celților, sciților și tracilor, Strabon scria că „...femeile muncesc și ele la câmp și de îndată ce au născut, îi slujesc pe bărbați, punându-i să stea culcați în locul lor. Adesea ele nasc la muncile câmpului. Spală copilul, șezând pe vine lângă apa vreunui râu, și-l înfașă.” (III, 4, 17). Tot Strabon descrie o calitate deosebită a femeilor:

„De bună seamă, întotdeauna s-a pus pe seama femeilor îndemnurile în cele ale cucerniciei, căci ele împing pe bărbați la o prea mare slăvire a zeilor, la serbări în cinstea lor și la alte acte de adorație... iată ce mai spune același poet, Menandru, aducând pe scenă un soț supărat de cheltuielile pe care le fac femeile pe jertfe. Cuvintele soțului sunt: «Ne prăpădesc zeii, nu altceva, mai ales pe noi, cei căsătoriți: căci mereu e nevoie să se facă o serbare»“ (VII, 3, 4).

Și Horațiu (secolul I, î.Hr.) scoate în evidență virtuțile soțiilor dacilor în contrast cu cele ale soțiilor romanilor:

„Acolo femeia nu se face vinovată față de copiii vitregi,
 ci poartă de grijă celor lipsiți de mamă,
 iar soția cu zestre nu ajunge stăpâna bărbatului
 și nici nu se încrede într-un amant chipeș.
 Zestrea cea mai de seamă este cinstea părinților
 și virtutea femeii pentru care legământul căsătoriei rămâne trainic:
 ea se teme de alt bărbat.

Păcatul este un sacrilegiu pe care îl plătește cu moartea.“ (*Ode*, I, 211).

În mentalitatea vremii, dominată de normele de viață ale societății patriarhale, superioritatea bărbatului, proprietar indiscutabil al nevestelor și copiilor, se manifesta printr-o discriminare care făcea din femeie o marfă destinată vânzării-cumpărării, un lucru care putea fi moștenit și o slujnică care avea rolul se efectueze „servicii“ pe care bărbații erau obligați să le îndeplinească doar în cazuri excepționale, când erau pedepsiți.

Evoluția statutului femeii la traco-geto-daci nu ne este cunoscută. Știm, însă, că în familia regală a lui Decebal femeia se bucura de respect și protecție. Sunt istorici care consideră că scena XXX de pe Columna lui Traian trebuie pusă în legătură cu prizonieratul surorii lui Decebal (Radu Vulpe, *Columna lui Traian, monument al etnogenezei etnice*, București, 1988). Dio Cassius (secolul II d.Hr.) este sursa unei informații interesante: „Traian puse mâna pe munții cei întăriți cu ziduri... Din pricina aceasta și mai ales după ce, în același timp, Maximus prinse pe

sora lui și luă o cetățuie puternică, Decebal fu gata să se învoiască la toate cele ce i s-ar fi poruncit...“(Istoria romană, LXVIII, 8-9, 9, 4 Xiph.). Este posibil ca între cauzele care l-au obligat pe regele dac să accepte pacea grea din 102, un rol major să-l fi jucat încercarea lui Decebal de a-și elibera sora, îndeplinindu-și, astfel, o îndatorire de onoare față de un membru de vază al familiei sale.

Strania scenă XLV de pe Columnă, în care femeie dăce torturează prizonieri romani, ar putea fi o dovadă că, în caz de mare pericol, femeile își ajutau bărbații în încercarea de a-și salva libertatea (Radu Vulpe, *op. cit.*).

Condiția de văduvă nu era una de durată. Femeia avea dreptul, fie să obțină „cinstea“ de a fi înjunghiată și înmormântată împreună cu soțul, fie să se recăsătorească lângă rugul funerar (Herodot, V, 5; Pomponius Mela, II, 18-20). Fidelitatea femeilor față de soț se exprimă și în dorința lor de a-l însoți la zei pe cel decedat: „Femeile, care țin mult la cinstea lor, se urcă pe rugurile soților morți și, ceea ce socotesc drept cel mai mare semn al curățeniei, se aruncă în flăcări“ (Solinus, 10, 2-3).

Desfacerea căsătoriei pare a fi fost la fel de simplă ca și contractarea ei. „Divorțul“ era lesnicios și informal, nefiind nevoie de gesturi solemne sau simbolice. Era suficientă voința unilaterală. Heraclid din Pont scria: „Dacă vreuna din soții este nemulțumită, părinții își pot lua înapoi fata, după ce restituie ceea ce au primit pe ea“ (apud Zoe Petre, *loc. cit.*).

Poligamia pare a fi un obicei foarte vechi, simbolizând o lume în contrast cu cea din care făceau parte scriitorii greci. Iată un fragment din *Istoriile* lui Arrian (secolul II), citat de Eustathius (secolul XII) în comentariile la *Periegeza lui Dionysios*, care plasează începutul poligamiei într-un timp mitic: „La traci era obiceiul să aibă multe femei, în așa fel ca de la multe femei să aibă mulți copii – iar obiceiul acesta se spune că își trage obârșia de la regele Doloncos [fiul lui Kronos și al nimfei Thraike, fiică de titan], care a avut mulți copii de la multe femei“ (apud., Zoe Petre, *op. cit.*).

Nu știm dacă reformatorul Zalmoxis a introdus poligamia sau doar a acceptat-o, moștenind-o ca pe o cutumă adânc înrădăcinată în mentalitatea traco-geto-dacilor. Este de discutat și dacă poligamia era o situație generalizată sau doar un privilegiu de care se bucurau regele și nobilii cu prestigiu și posibilități materiale.

Istoricul Vasile Pârvan era de părere că doar aristocrații erau poligami: „...putem afirma că e un fenomen general nu numai la popoarele barbare, ci și la cele culte, ca treapta stăpânitoare a societății să practice poligamia (legală sau ilegală, mai multe soții legitime ori numai una), în vreme ce poporul de rând rămâne strict monogam. În adevăr, așa după cum Filip al Macedoniei era un poligam vestit, tot așa vor fi fost și diferiții regi și principii geți, în măsura averii lor și a putinței de a-și cumpăra soția... regula generală la geți era ca familia lor să fie monogamă... Această încheiere ne este întărită atât de reprezentările de pe Columna lui Traian, care privesc mai ales pe dacii din munți, cât și... de pe Trofeul de la Adamclisi, unde vedem pe geți, fiecare cu femeia lui unică“ (*Getica*, București, 1926).

Reputatul arheolog Hadrian Daicoviciu era de aceeași părere, poligamia fiind „limitată la un număr foarte mic de familii (la nobilii cei mai bogați, de exemplu)“ și sublinia: „Trebuie să recunoaștem, așadar, că nu știm aproape nimic despre familia dacică. Chiar admitând, pe temeiul lui Menandru, existența poligamiei, nu este deloc sigur că o realitate din secolul al IV-lea î.Hr. dăinuia și în epoca lui Burebista-Decabal“ (*Societatea dacică în epoca statului*, în *Studii dacice*, Cluj-Napoca, 1981, p. 27).

Este posibil ca poligamia să fi fost înlăturată printr-o măsură reformatoare a lui Deceneu? Pornind de la ipoteza că toți marii reformatori s-au ocupat și de viața de familie, istoricul Grigore Tocilescu preciza că prin „... reforma politico-religioasă a lui Deceneu... obiceiurile poligamice, comune gintei thrace, nu mai domneau în Dacia... familia se deosebea prin moravuri mai curate, puritanice chiar“ (*Dacia înainte de romani*, București, 1880).

Un alt bun cunoscător al traco-geto-dacilor, arheologul Ion Horațiu Crișan, aprecia că poligamiei „...îi va pune, într-o oarecare măsură, capăt Burebista, cu ajutorul marelui preot Deceneu“ (*Burebista și epoca sa*, ediția a II-a, București, 1977).

Nu știm dacă, în timpul lui Burebista, „ridicarea“ geților prin „cum-pătare“ a inclus și reformarea vieții de familie. O eventuală interzicere a poligamiei i-ar fi putut deranja pe aristocrații geto-daci care ar fi avut un motiv în plus să-l înlăture pe marele rege. Dar cum de l-au acceptat pe Deceneu drept urmaș la tron? Poate pentru că acesta „... le-a apărut ca o ființă extraordinară... Învățându-i etica, i-a înfrânt de la moravurile lor barbare...“(Iordanes, *Getica*, 71).

Analizând critic o serie de izvoare grecești referitoare la geți, Zoe Petre este de părere că „...polaritatea particularităților de civilizație atribuite geților în textele antice, care fac să coexiste în aceste ținuturi de margine abstenența și excesul, poligamia și celibatul, vegetarianismul și sacrificiile umane, reorganizează atât de drastic informația de pornire, încât e aproape imposibil pentru exegeza modernă să regăsească eventualele date reale ce s-ar ascunde îndărătul acestei viziuni“.(*Practica nemuririi...*).

Majoritatea izvoarelor documentare care prezintă imaginea traco-geto-dacilor prin ochii grecilor și ai romanilor sunt surse de mâna a doua, aproximative și, adesea, confuze. Se păstrează prea puține fragmente din scrierile celor care au călătorit și văzut la fața locului realitățile sociale din aria tracică. Tema poligamiei traco-geto-dacilor este reală și nu poate fi ignorată. Ea face parte din moravurile unei lumi care se cere permanent reanalizată pentru a-i reconstitui semnificațiile și a-i reinterpretă mesajele. (www.historia.ro)

Figurile istorice din Antichitatea geto-dacă a poporului român au avut istorii sentimentale diferite: Burebista – presupusa lui soție, Regina Zina apare pe niște monede și, probabil, a fost asasinată de complotiști împreună cu soțul ei; Decebal – soția lui, Darda, i-a dăruit mai mulți copii, cel puțin un fiu și o fiică fiind luați ostatici la Roma după primul

război daco-roman; altă fiică sau, mai probabil, soră a lui Decebal, frumoasa Dochia, se sinucide pentru a nu fi pângărită de Traian și inspiră ulterior mai multe legende.